

Däverluren

MEDLEMSTIDNING FÖR VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND Nr 3/2013

Ordföranden har ordet

TIDIG MORGON och jag sitter vid fönstret nere i hallen och har utsikt över sjön och soluppgången. Nyss när jag var nere och badade var det alldeles stilla, dyningen från Storvänern hade lagt sig. Det var så still att jag tvekade att sätta foten i det klara vattnet för att inte störa vattenspegeln. Nu har det börjat att glittra i morgonbrisen.

PÅ 60-TALET VAR JAG PÅ ÖVNING på artilleriskjutfältet i Älvdalen och skulle etablera en observationsplats på ett berg med milsvid utsikt. Här och där blänkade det i den mörka granskogen – det var plåttaken på de gamla sätrarna. Jag tyckte det var ett helgerån, men nu är vi där själva. Är de kulturvårdande myndigheterna inte intresserade att bistå oss har vi inte möjligheter att hålla vår del av det kulturella arvet på den höga nivå som hittills varit fallet. Nu har det redan börjat. Det finns i vårt län ett behov av 3 miljoner kronor för att se över taken på kulturhistoriska hus, rökstugorna ej inräknade.

VI VAR PÅ SVERIGES HEMBYGDSFÖRBUNDS årsstämma i Sundsvall. Vi åkte dit beslutna att klargöra att behovet av pengar inte ligger i Stockholm utan ute i landet. Vi mötte inget gehör utan det blir en höjning med 5 kronor (c:a 60%), vilket innebär att vi i Värmland skall betala c:a 200 000 kronor per år. Förklaringen till den bristande för-

ståelsen för våra idéer kan ligga i att samtliga andra förbund är anslutna till läns museer och därmed inte har närheten till medlemmarna – men ej heller samma handlingskraft som vi i Värmland!

DETTA LÅTER lite pessimistiskt, men nej! Jag gjorde en resa i Mangskog och såg alla vackra välskötta gamla gårdar, hit går säkert en del av storföretagens kvartalsvinster, det gäller att vi tar vara på de personliga kvalitéer, som bor på dessa gårdar.

DET HAR SKETT EN DEL personbyten i våra föreningar, vilket orsakat en del skavsår, men förståelse för behov av nya idéer är viktig!

NYA IDÉER FÖR FRAMTIDEN är skolorna, turismen, bearbetning av myndigheterna gällande bidrag, försäkringsfrågorna och vår distriktsindelning.

Hammarö den 27 augusti 2013
Karl-Axel Branzell

Näverluren

NUMMER 3, 2013

ANSVARIG UTGIVARE

Karl-Axel Branzell
054-21 82 59

REDAKTIONSGRUPP

Berit Juhl
0560-108 54
berit.juhl@tyfonmail.se

Peter Olausson

0533-310 24
lassevander@hotmail.com

GRAFISK FORM

KM IDÉ/Kjell Sundström
0565-303 20
kjell@km-ide.se

FOTOGRAF

Anges när denne är känd

PRENUMERATION

Helår 100 kr

ANNONSPRISER

1/1 sida 1 500 kr
1/2 sida 750 kr
1/4 sida 380 kr
1/8 sida 190 kr

PLANERADE UTGIVNINGSDATUM 2013

Nr 3: 5 oktober
Nr 4: 14 december

MANUSSTOPP

Nr 4: 2 november

TRYCK

RAMSTRÖMS TRYCKERI AB SUNNE

FRAMSIDAN

Höskörd på 60-talsvis.
Foto: Kjell Sundström.

Manusstopp för nummer 4, 2013 är 2 november. Skicka manus och bilder till kjell@km-ide.se

POST- och BESÖKSADRESS
Värmlands Hembygdsförbund
Skutboudden
671 94 BRUNSKOG

Kansliets telefontider:
Måndag–fredag 10.00–12.00
tel. 0570-522 09
fax. 0570-523 88
Karl-Axel Branzell 070-330 01 56
kansliet@hembygdvarmland.se
www.hembygdvarmland.se
PlusGiro 512602-4
Bankgiro 5666-5516
Org. nr. 873200-7706

Framtidsplaner för Näverluren

Möte hemma hos Karl-Axel Branzell torsdag 14 augusti 2013,
Närvarande: Karl-Axel Branzell, Peter Olausson, Bengt Stjernlöf och Kjell Sundström.

Näverluren idag

Det redaktionella sköts i huvudsak av Peter Olausson och Berit Juhl. Det stående inslaget står Nordmarks hembygdsförening för med artiklar från Jan Kruse eller Elisabet Thorsell. Kjell Sundström hanterar mittuppslaget (Info från förbundet) såsom meddelanden från Hembygdsförsäkringen och aktuell information som hämtas från SHF:s hemsida. I övrigt kommer ytterst få artiklar från Hembygdsförbundets ca. 90 medlemsföreningar.

Åtgärder som diskuterades

Tidningens innehåll kan i grova drag vara som det är idag, men "en modernare layout" har efterlysts av styrelsen.

1. Vi önskar sanna berättelser ur det verkliga livet.
2. Vi tittade på lite olika tidningar och kom fram till att Näverluren skulle få ett lyft om den trycks i 4-färg. Näverluren i färg kan framgent generera en stötte upplaga – jämfört med dagens.

Välkommen med era artiklar

Redaktionsgruppen tar med varm hand emot artiklar och bilder för publicering i Näverluren. Kanske har det hänt något speciellt i just din förening. Skriv gärna om detta och skicka till oss. Skriv

INNEHÅLL	
Ordföranden har ordet	2
Framtidsplaner för Näverluren	3
Qvarnstensgruvan	4
Sommar på Kälktorpet	5
Vårmöte på Hagen i Östmark	6
Fryksände hembygdsförening 90 år	8
Vad är detta?	11
Info från förbundet	12
Svanskogs hembygdsförening	14
Hönna ha dä hänt?	15
Nordiska mandalas och blommande ikoner	17
Tusen och en uppfinningar på museet	18
Halgåleden och 7-torpsleden	20
Till minne av Hilding	22
En patient på Filipstads lasarett	23

3. Peter ansåg att det skulle vara bra att ha ett artikelregister över alla nummer av Näverluren som kommit ut sedan 1982. Ett sådant register kan ligga till grund för en spalt *För 20 år sedan*, *Tillbakablickar* eller liknande.
4. Flera skribenter behövs.
5. K-A föreslog olika former av temanummer. Till ex. en större upplaga med turisttema som kan läggas ut på turistbyråerna i Värmland.

i Word, bilderna skickas separat och ange fotografens namn samt en bildtext. Tyvärr har vi ingen möjlighet att ta emot handskrivna manus. Däremot kan vi skanna in fotografier.

Hälsningar Redaktionsgruppen

Qvarnstensgruvan

Björneborgs hembygdsförening arrangerade lördagen den 1 juni en dagsutflykt till Qvarnstensgruvan, Minnesfjället, Lugnås söder om Mariestad. *Föreningen Qvarnstensgruvan* blev utsedd till *Årets Arbetslivsmuseum 2012*. Våra medlemmarna fick en mycket intressant guidning i museet och gruvan.

Det har tillverkats kvarnstenar i Lugnås i 800 år och gruvan lades ner 1919. Den gnejs som finns i Lugnås var särskilt lämplig för tillverkning av kvarnstenar. På grund av att berget är lite poröst och innehåller vatten så är det lättare att göra runda former än av ett hårdare berg. Det var ett hårt och ohälsosamt jobb, medelåldern på arbetarna var endast 38 år.

Det fina vädret och den skira grönskan bidrog till att göra dagens utflykt till en mycket trevlig upplevelse. ☺

**Text och foto Claes Berglund
Björneborgs hembygdsförening**

Sommar på Kälktorpet

ÖSTRA FÅGELVIKS HEMBYGDSGÅRD

Sommarfesten

Det fanns mycket att ta del av på festen. Dörrarna till hembygdsgårdens alla uthus och bostadshus stod på vid gavel för att locka till nyfikenhet på alla ting som minner om gamla tider. På gårdstunet fanns utställningar att beskåda och konstverk att njuta av. Nytt för i år var ett informationsbord, där man kunde lära sig mer om släktforskning. Kön av intresserade var stundtals lång inspirerade av att få veta hur man tar reda på mer om gamla släktingar. Den glada underhållningen stod i år Seniorsvänet från Karlstad för; två fullblodsmusikanter som bjöd på både trallvänliga melodier och mer tankfulla visor.

EN HEMBYGDSFEST UTAN FIKA och hembakt kaffebröd är otänkbart i Östra Fågelvik. Kakbuffén var imponerande och gästerna ställdes inför svåra val, eftersom det var helt omöjligt att smaka på allt. Det var oundvikligt att diskussioner utbröt om dieter på modet, såväl GI, LCHF samt olika fastemetoder var på tapeten. De flesta valde att avstå från stränga regler om intag av fett och socker. Fler än en resonerade som så, att "är det fest så är det".

SOMMARFESTEN ÄR TRADITION i Östra Fågelvik men nya inslag på programmet dyker upp varje år. Vackert blickfång utgjordes av eleganta smäckra amerikanska bilar som tilläts ställa upp sig på gårdsplanen, inte särskilt långt ifrån en mer färglös men ändå fullt funktionsduglig Grälle [Ferguson], som övrigt transporterat tändkulemotorn till festen.

TEXT LENA FRIES
FOTO KAJ RÖHS

Öppet hus på Kälktorpet

Östra Fågelviks Hembygdsförening höll öppet hus på sin hembygdsgård Kälktorpet under två söndagar i juli. Kälktorpet, som ligger djupt inbäddat av grönska i nära anslutning till kyrkan och församlingshemmet i Östra Fågelvik, består av torpstuga och ett antal uthus; alla byggnader väl fyllda av rariteter från förr som socknens invånare har skänkt för att andra också ska få chansen att lära sig mer om hur livet på landet var tidigare, när det inte var självklart med vare sig elektricitet eller traktor.

NAMNET KÄLKTORPET kommer sig av att torparen som bodde där för länge sedan inte hade råd att skaffa häst som skulle underlätta åkerbruket, utan i stället tillverkade en kälke på medar som kunde användas för att köra in såväl sommarens skördar som vinterns nödvändiga vedförråd.

VID SOMMARENS ÖPPNA HUS tog flera gäster chansen att få sig en visning av gamla föremål av sakkunniga guider medan våfflor och kaffe tillagades i torpstugans lilla kök. En åttaåring var särskilt intresserad av hur en spinnrock fungerade. En ung man blev överraskad, när han bland alla foton hittade sin farfarsfar som skolpojke i början av 1900-talet. En av gästerna visade sig vara en ytterst kompetent släktforskare som beredvilligt kunde förtälja om hur man bär sig åt för att i kyrkböcker hitta sina släktingar.

BLAND GÄSTERNA UPPSTOD kära återseenden som ledde till långa samtal om släktskap och vänskap mellan byar och gårdar i Östra Fågelvik och Väse fordomsdags. Att hembygdsföreningens initiativ att hålla öppet hus sommartid är ett populärt inslag i programverksamheten rådde det ingen tvekan om. 🐦

Vårmöte på Hagen i Östmark

– möte med hembygdsgårdarna och finngårdarna i Torsby kommun

Dan Persson, Östmarks hembygdsförening, hälsade välkommen och berättade om hembygdsgården Hagen. Den uppfördes där den står, någon gång under första hälften av 1700-talet. När kyrkan byggdes 1765 bodde hantverkarna i huset och under andra världskriget var det militärboende. Hagen är en svenskgård, övriga byggnader som smedja, loge och härbre är flyttade till Hagen, härbret bara från andra sidan vägen. Östmarks hembygdsförening bildades 1928 och flyttade till Hagen i och med att de köpte byggnaden 1945. Hagen renoverades för några år sedan och nu satsas på ett grill- och serveringshus som blir helt klart i år.

LENA HENRIKSSON, Torsby Turistbyrå, informerade om att turistbyrån vill ha in så många evenemang som möjligt från föreningarna, för att kunna serva besökare både på turistbyrån och på nätet. I sommar ska turistbyrån göra veckoprogram med evenemang, utöver månadsprogrammen som redan görs. Lena berättade även att lanthandlarna i kommunen är med i ett projekt och ska ha ett ställ med broschyrer bl.a. Torsby Sysseleback Turistguide. Tolv lanthandlare deltar och det ska vara genomfört i maj.

MONICA BJÖRKLUND, Torsby Finnkulturcentrum, informerade om flytten till nya lokaler i Lekvattnets skola nästa år. Finnkulturcentrum har öppet som vanligt i sommar 15 juni–15 augusti, sedan drar de ner på verksamheten och förbereder själva flytten som blir i februari–mars 2014. Planerad öppning i början av juni, sedan helårsöppet. Parallellt jobbar Monica med projektet Finnskogen natur- och kulturpark som finnkulturcentrum blir

en del i. En kommunikationsplan med en logga ska lanseras i maj och en parkplan på tio år ska bli klar samma månad. Dessutom blir det en träff med huvudägarna 23 maj, d.v.s. Torsby, Trysil, Kongsvinger, Grue och Åsnes – de kommuner som hittills har gått med. Monika Björklund berättade även om projektet renovering av rökstugor där man försöker finna en så bra modell som möjligt, den ska vara klar under 2013. Slutligen nämnde hon att det fortfarande finns medel till två, tre broschyrer, om någon förening är intresserad av att skriva om sin hembygdsgård/finngård.

SUZANNE PALMQUIST, Norra Ny hembygdsförening tillika Studieförbundet berättade att hennes studieförbund fått uppdraget att ta fram kurser i höst för personal inom turismanläggningar i kommunen, som en del i parkprojektet. Kursen ska innehålla bl. a värdskap, Hjärt- lung- räddning, miljötänk m.m. Mats Olsson tillade att parkbegreppet är etablerat i Norge men nytt i Sverige. Suzanne berättade även om sommarfesten 5 augusti och ett arrangemang vid kvarnen bakom Kårebolsättern 27 juli, samma helg har sätern slättergille. För övrigt är det Pannkakskalaskalas fredagen före älgjakten och julmarknad andra advent.

ÖSTMARKS HEMBYGDSFÖRENING har inte öppet dagligen utan satsar på arrangemang. Nytt för året är nationaldagsfirande 6 juni med musik och tal. För övrigt är det midsommarfirande, loppis och två viskvällar med Björn Sandborg som konferencier. Under Östmarksveckan är det konst- och konsthantverksutställning och veterantraktorrally. Vartannat år är det Lösöre- och lifdjursauktion, och det blir av näs-

ta år. Föreningen har speciella servetter med mönster från Fryksändevästen.

– Vi vill trycka nya, är det någon mer som vill vara med? Undrade Dan Persson.

MATS OLSSON, Torsby Turistbyrå, berättade att projektet finnskogarna.com avslutades i april, men faktiskt fortsätter i form av en ekonomisk förening. De har en fin hemsida och en grafisk profil, man kan bli medlem som förening eller som privat stödmedlem.

BERIT JUHL, Fryksände hembygdsförening, berättade att programmet för Kollsberg finns på hemsidan, bl. a. en mycket populär loppis. Den 29/5 är det berättarkväll med Olle Gustavsson, Sunne. Bondemarknaden inviger som vanligt Höstglöd.

INGA-GRETA LINDBLOM, Vitsands hembygdsförening, berättade om spelet *Tro 't om ni vill – ett spel om Finnskogens folketro och mystik*, som hon är med i. Fyra spelningar är hittills bokade i sommar: Kollsberg, Karmenkyntna, Gräsmark och Austmarka i Norge. Vitsands Hembygdsförening fyller 90 år i år, men det blir inget särskilt firande. De ska ha öppet onsdagar och söndagar i juli, Hemvändardag 28/7 och en Kvarndag i slutet av sommaren.

BIRGIT DAHLGREN, Dalby hembygds- gård, berättade att de ska ha midsommarfest, sommarfest, marknad samt en loppis i augusti. Två viskvällar, den ena med Herberts orkester, den andra med Torleif med vänner. Hembygdsgården har väffelbruk och servering av röm- gröt och kolbullar bl. a.

SUNE LEKEMARK, Lekvattnets hembygdsgeningsning, anordnar Medeltidsmarknad 1–2 juni, för tredje året. För övrigt har de midsommarfirande, finnskogsspelet med Inga-Greta & co den 11 juli, slåtter på Ritamäki 20 juli och Hembygdens dag 3 augusti.

NICLAS PERSSON, Solör- Värmland Finnkulturgeningsning, meddelade att Abborrtjärnsberg ska repareras under sommaren; tak, skorsten och eldstad. Om Purala skulle vara öppet var inte klart ännu.

RUTH CRÖNGE informerade om att Finngården Rikkenberget har slåttergille i juli och Finngårdens dag den 10 augusti. För övrigt tog hon upp en helt annan fråga: om det ska vara fiber till hembygdsgårdarna? Förutsättningarna och behoven var olika visade det sig. Bäst är att kontakta Cecilia Sjödén, bredbandssamordnare på Torsby kommun, 0560-160 03.

VID PLANERINGSMÖTET DELTOG Anita Rattfeldt, Monica Eriksson, Berit Juhl, Erland Cröngge, Ruth Cröngge, Sune Lekemark, Niclas Persson, Birgit Dahlgren, Suzanne Palmquist, Inga-Greta Lindblom, Ingemar Bengtsson, Dan Persson, Lars Andersson, Monica Björklund, Mats Olsson, Lena Henriksson, Pia Larsson och Maria Ivansson. 🐦

**MARIA IVANSSON
TORSBY TURISTBYRÅ**

Fryksände Bygdelag dansar på Kollsbergs nya dansbana.

FRYKSÄNDE HEMBYGDSFÖRENING

Den 27 juli 2013 inleddes festprogrammet med tal av Värmlands hembygdsförbunds ordförande Karl-Axel Branzell. Därefter hade nuvarande styrelsen för föreningen ett "historiskt" styrelsemöte. Fryksände Bygdelag dansade på Kollsbergs nya dansbana. Linda Rattfeldt årets Dan Andersson stippiat berättade om Dan Andersson och sjöng och spelade många av hans fina visor. I serveringen fanns motti och fläsk, våfflor, kaffe m. m. Föreningen fick många gratulationer och fina "födelse-dagspresenter".

I föreningens arkiv finns en gammal protokollsbok för sammanträden och möten mellan 14 oktober 1923 och 19 september 1935. Protokollen är skrivna med bläckpenna och gammal fin handstil. Varje gång ett namn nämns finns personens titel med. Fil. Kand, theol. Doktor, förvaltare, fru, fröken o.s.v. Det första protokollet är skrivet av sekreteraren David Arill och justerat av Johan Hasselgren. Då bildades Fryksände hembygdsvård med kyrkoherden, teologie doktor Theofil Ekelund som ordförande. Vid mötet antogs stadgar. Den nyvalda styrelsen diskuterade föreningens uppgifter.

Utdrag från protokollsbok 14 oktober 1923

Ärende 1

Ordförande hälsade alla välkomna och förklarade mötet öppet.

Ärende 2

Till att justera dagens protokoll valdes legitimerade sjuksköterskan Lillemor Olsson.

Ärende 3

Dagordningen godkändes

Ärende 4

Bankkamrer Anita Sandberg delger styrelsen den bekymmersamma ekonomiska situationen.

Ärende 5

Inkomna skrivelser från Samfundet för hembygdsvård meddelades till styrelsen.

Ärende 6

Styrelsen beslutade att till kommunalfullmäktige hemställa om att till skänks erhålla en på kommunens mark stående stuga/Kärrstugan. *Hr. Hollsten föreslog att styrelsen skulle samlas på Kollsberg för att undersöka bästa platsen för en hembygdstuga. Kollsberg tillhör Fryksände prostgård varför myndigheterna först måste höras innan tomtplats avskiljes. Dr Eklund lovade att han skulle göra allt vad han kunde för frågans lyckliga lösning.*

8 februari 1924

Ärende 7

Frågor om plats för hembygdsgården diskuterades. Kommunen skänkte Kärrstugan till föreningen. En hembygdskör hade bildats. Första konserten i Fryksände kyrka 17 februari klockan 4.00

Ärende 8

När vägen till hembygdsgården skulle byggas ordnades arbetskvällar. Arbetet skulle fördelas byavis:

Måndag. Fensbol med kringliggande hemman inklusive Torsby municipalsamhälle.

Tisdag. Bada, Skalleby, Bergeby, Vasserud och Önnerud

Onsdag. Västanvik, Svenneby och Åshagen.

Torsdag. Rådom, Ganterud, Kiltorp och Smedserud.

Fredag. Utterbyn, Kälkerud och Oleby med kringliggande hemman.

Lördag. Torsby och Västanå.

Bruksförvaltaren Grötting fick uppdraget att försöka få en kagge svagdricka gratis för varje arbetskväll. [Då fanns Bryggeri AB Fryksdalen i Skalleby]. En kommentar kring vägen: *Den får inte vara så bred att bilar kan köra på den.*

Enligt protokollboken sammanträdde styrelsen 3–4 gånger per år. Exempel på frågor som tas upp är bristen på pengar, anordnande av fester: Lucia, Valborgsmässofirande, sommarfester.

Ärende 9

Förslag fanns att tillfråga Selma Lagerlöf om hon ville medverka vid en sommarfest. Det framgår inte av protokollen om hon kunde komma.

Ärende 10

Arrendator Flink på prostgården skulle ha hand om nycklarna till hembygdsgården.

Ärende 11

Tyra Freding kallades in som lekledarinna vid en fest. Styrelsen måste vidtaga åtgärder för "ordningen upprätthållande" vid de olika evenemangen.

Ärende 12

1925 fick hembygdsföreningen mottaga en gåva från Fru Stjerne, nämligen den byst som nu finns inne i storstugan.

1926 inköptes bland annat raketer till Valborgsmässofirandet. Detta år hade föreningen 169 medlemmar.

Ärende 13

1927 uppdrogs åt arbetsutskottet att vidtaga lämpliga åtgärder för att göra hembygdsgården bekant för resande turister. Kapten Landberg, befälhavare på frykenbåtarna lovade att anslag finge uppsättas å dessa.

Ärende 14

Vid ett styrelsemöte 1927 diskuterade styrelsen om anskaffande av en storstuga. 45 kronor samlades in till en grundplåt. Per Larsson Svenneby kunde tänka sig att sälja "gammalstugan" för 1 000 kronor. Styrelsen tog ett lån i Fryksände Sparbank för att finansiera köp och flyttning av storstugan. Medlemmar i styrelsen stod som borgenärer. Flera hemmansägare i Svenneby lovade att hjälpa till med transporten av stugan. Det skulle anordnas ett "köröl". Utgifterna för att få storstugan på plats uppgick till 4 381 kronor och 58 öre.

Ärende 15

Vid ett möte 13 maj uppdrogs åt ordföranden att fråga doktor Selma Lagerlöf om hon ville hålla föredrag vid en invigningsfest. Även domprosten och landshövdingen skulle inbjudas till festen. 1930 var antalet medlemmar 190.

Ärende 16

1931 anordnades en hembygdsgäst. Inträdesbiljetten var även en lott där vinsterna var en gris, en rastupp och en kanning. Torsbyamatörerna framförde spelet *Bättre aldrig än sent*. Styrelsen skickades ut för att tigga varor. På festen förekom även gamla idrottslekar och ystöl.

Ärende 17

1931 tillkallades museiamanuens fil.kand. Lars Vikström för att ge råd om byggnadernas placering inom området på hembygdsgården. Han skulle även se på *samlingarnas anordnande*. Han ville ha 150 kronor, resa och fritt vivre.

Dokor Källmark lovade att erbjuda amanuensen fritt vivre i sin bostad. Karta och foton skulle skickas till amanuensen i förväg.

Ärende 18

12 stolar skulle beställas från Notnäs. Modellen skulle göras enligt de stolar som skänkts från Kilnäs. Anna Sahlström lovade att måla dem.

Ärende 19

Doktor Källmark föreslog att en ljusregatta med musik sång och fyrverkeri skulle hållas på Fryken efter en fest i augusti.

Ärende 20

Vid ett möte diskuterade styrelsen var kaffeserveringen skulle vara. Manbyggnaden skulle bara användas för museiändamål. Serveringen kunde flyttas till en hydda i skogen.

Ärende 21

En brunn grävdes på gården
”Verkställa fällning av träd inpå husknutarna vars kronor överskugga hustaken.

Ärende 22

3 januari anordnades slädparti med knytkalas.

Ärende 23

Uthyrning av lokalerna diskuterades 1932 . Hela området kostade 10 kronor, storstugan 5 kronor. Inga politiska möten på Kollsberg!

Ärende 24

Rudolf Persson Persby/Sneckerrudolf skänkte ett täljstensföremål.

Ärende 25

Hemslöjdsutskottet blev nedlagt när doktorinnan Källmark flyttade från orten. Behållningen på 1 000 kronor tillföll föreningen. Resterande varulager skulle säljas på Sillegården.

Ärende 26

Den 2 november 1933 installerades elektriskt ljus/taklampa i köket, förstugan och verandan. Stickkontakter monterades i vardera rummet. Herman Henriksson ordnade detta. För att utföra allt arbete på Kollsberg fick styrelsen välja ”nödiga” medhjälpare. Stolpar för att få elektriskt ljus till Kollsberg skulle ordnas. Hantverksutställning och takläggningfest.

Ärende 27

Den 14 mars 1935. Uppdrag till herrar Ronge och Skanse att för hembygdsföreningens räkning inköpa billigast användbara kokspis. Arrhénborg åtog sig att sörja för spisens inmontering.

Ärende 28

En film om Fryksände diskuterades 1934–1935.

Föreningen beslutade att följa filmkommitténs förslag och upprätta ett kontrakt med ingenjör Olof Hellgren om en film om Fryksände. Landsfiskal G. H. Löfvenholm och kommunalordförande Henning Johansson skulle skriva under avtalet och se till att det upprättades i två exemplar. För att finansiera filmen skulle en bokauktion hållas. Vid kontakt med Ingenjör Hellgren skulle det särskilt framhållas föreningens äganderätt till råfilmen samt att tiden för leverans av filmen skulle följa avtalet. Ett lån på 600 kronor skulle hjälpa till med finansieringen av filmen.

Ärende 29

Fryksände hembygdsförening har mottagit en gåva från Tapperan. En kopparkanna som skall användas som vattenreservoar vid arbete ute på fälten eller på annan arbetsplats där vatten behövs. Föreningen får tacka givarna vid lämpligt tillfälle.

Ärende 30

Den nybildade kören diskuterade lämpliga övningar. Ordföranden förklarade mötet avslutat och tackade styrelsemedlemmarna för visat intresse. 🐦

TEXT BERIT JUHL
FOTO TOMMY CARLSSON

VAD ÄR DETTA?

Hej! Skickar bilder på ett föremål som vi ej lyckats klura ut vad det använts till. Det fanns i ett uthus i Asphyttan och vi gissar att det är från före förra sekelskiftet. Kanske någon av Näverlurens läsare känner till vad detta är.

Asphyttan-Daglösens Hembygdsförening
Inger Persson (ordförande)
Asphyttan 234
682 92 FILIPSTAD
tel 0590-43007
ingeriasphyttan@globalnet.net

HEMBYGDSFÖRSÄKRINGEN

FYRA SPARTIPS

- 1. Se över** och uppdatera försäkringen. Att föreningen är korrekt försäkrad är viktigt om man drabbas av en skada.
- 2. Kontrollera** att föreningen har anmält skadeförebyggande åtgärder som är berättigade till säkerhetsrabatt. Exempelvis larm, jordfelsbrytare, överspänningsskydd, skydd under diskmaskin och automatisk huvudvattenavstängare.
- 3. Regelbunden översyn** av byggnaderna enligt protokoll. Tidig upptäckt av underhållsbehov kan begränsa skadan. Skador orsakade av eftersatt underhåll omfattas inte av försäkringen och föreningen får stå för hela kostnaden.
- 4. Investera** i skadeförebyggande åtgärder och ansök om investeringsbidrag från Hembygdsförsäkringen. Många åtgärder kostar mindre i investering än vad självriskerna vid en eventuell skada är.

Hembygdsförsäkringen är en medlemsförmån för föreningar anslutna till Sveriges Hembygdsförbund. Förutom grundförsäkringen som ingår i medlemsavgiften kan föreningen välja att teckna försäkring för byggnader och verksamhet. Försäkringsärenden och skador som omfattas av Hembygdsförsäkringen ska alltid anmälas till Hembygdsförsäkringens kansli. Försäkringsgivare är Länsförsäkringar i Halland

Så skyddar vi kulturarvet!

Nyckeln till att skydda vårt gemensamma kulturarv är att arbeta förebyggande. Fram till årsskiftet kan föreningar anslutna till Hembygdsförsäkringen få bidrag med upp till 50% av investeringskostnaden för ert förebyggande arbete. Ni kan få maximalt 2000 kr och väljer själva vilken skadeförebyggande insats som ni har mest behov av!

Gör så här:

1. Ta kopia på kvitto eller faktura för vidtagen åtgärd och ange till vilket plus- eller bankgironummer bidraget skall utbetalas.
2. Skicka till Hembygdsförsäkringens kansli.

SE ÖVER ERT FÖRSÄKRINGSBEHOV

Carolina Svensson & Anna Wernersson
Hembygdsförsäkringen
Östra Långgatan 30A, 432 41 Varberg
0200-22 0055, hembygdsforsakringen@hembygd.se

LITE AV VARJE

Bygdeband öppnas för K-samsök

SHF har inlett ett samarbete med Riksantikvarieämbetet i syfte att göra Bygdeband tillgängligt för söktjänsten K-samsök.

– Vi har diskuterat frågan med ämbetet i flera år men hindrats av att det krävts inloggning för att ta del av materialet. Nu när Bygdeband är helt öppet för alla att söka i kan vi gå vidare, säger Jan Nordwall, SHF:s generalsekreterare. Arbetet med teknisk utveckling inleds i september.

Årets Hembygdsbok på bokmässan i Göteborg 26–29 september

Lördag den 28 september kl 14.00 blir det prisutdelning för **Årets hembygdsbok**. 16 böcker har nominerats till priset. Vem som får priset kommer att offentliggöras på bok- och biblioteksmässan i Göteborg i Sveriges Hembygdsförbunds monter D04:12. Juryn som består av bibliotekarien Eva Fredriksson, förläggaren Lars Grimbeck och hembygdsforskaren Hans Menzing går igenom böckerna under sommaren. Juryn ska värdera forskningsinsatsen och de litterära kvaliteterna i presentation och gestaltning. Besök SHF:s monter D04:12 och träffa hembygdsaktiva från Västsverige

Pedagogiskt om teknik

Teknik med spets! Arbetslivsmuseer och hembygdsgrådar som resurs i grundsärskolans teknikundervisning, är ett pedagogiskt projekt främst riktat till sarskolan. Ett pedagogiskt material är framtaget som kan användas på hembygdsgrådar. Projektet är ett samarbete mellan Pythagoras industrimuseum, grundsärskolan Balders hus i Norrtälje och SHF. Den 5 oktober planeras en fortbildningsdag för hembygdsaktiva. Mer info: www.pythagorasmuseum.se

Nominera till SHF:s Byggnadsvårdspris!

Utmärkelsen ges till väl genomförda upprustningar av äldre bebyggelse, men även till ny bebyggelse som är väl anpassad till ursprunglig miljö. Vinnarna presenteras på SHF:s riksstämman i Linköping den 23–24 maj 2014. Skicka in din nominering till SHF:s kansli. Nomineringen ska innehålla beskrivning av objektet, vilka åtgärder som utförts samt bilddokumentation. Skicka gärna med tidningsklipp och länknings till webbsidor som kan ge ytterligare information. Sista dag för nominering: 15 oktober.

Ny informatör på SHF

SHF har anställt Olov Norin som informatör och kommunikatör på kansliet. Olov kommer att främst att arbeta med medlemsinformation, Bygdeband, och hemsida.

HEMBYGDSPORTALEN

Nu har vår gemensamma hembygdsportal fått lite ordning på sig och de flesta problem som uppstod efter uppdateringen av Wordpress är nu fixade. Den nya versionen av Wordpress ser lite annorlunda ut, men inte värre än att man brukar kunna lista ut hur man ska göra.

Framförallt har "lägg upp media" blivit lite lättare i och med denna nya version. **Vi har uppdaterat grundmanualen** lite och gjort en ny mediamanual (men har man lite vana behöver man nog inte läsa igenom dem).

Några få buggar kvarstår dock

- En del föreningar har tyvärr fått fel tider på sina aktiviteter – vi ber därför alla föreningar och förbund gå in och se om aktivitetstiderna stämmer. Vi ber om ursäkt för det.
- Det är lite knepigt att få bilderna i bildgallerier i den ordning man vill, vi tittar på att lösa det.
- ÅÄÖ – det går inte i dagsläget att ladda upp bilder med å, ä eller ö i filnamnet. Man får ett konstigt felmeddelande om man försöker. Detta löses bäst med att döpa om filen (alltså filer som jpeg, pdf etc). Vi letar efter en hållbar lösning på detta.
- Vi något begränsad support på hembygd.se – supporten sker via mejl, som besvaras några gånger per vecka. Om ni vill bli uppringda: beskriv ärendet kort per mejl och lämna telefonnummer så ringer vi upp.

Anna Tiles, SHFs kansli

EMIGRANTEN CHARLES SIMEON PETERSON

Han emigrerade före 14 års ålder till Chicago och kom att bli mycket framgångsrik i tryckeribranschen. När den siste i hans släkt dog 1958 hittades de brev han skrev hem samt åtskilliga brev mellan medlemmar i familjen, sammanlagt runt 250 brev. Jag har gjort en sammanfattning av breven och ett antal tidningsartiklar om honom i en skrift på ca 50 A4-sidor. **Vi säljer den för 100 kr/st.**

Du som är intresserad kan kontakta

Asphyttan-Daglösens Hembygdsförening
Inger Persson
Asphyttan 234
682 92 FILIPSTAD
tel 0590-43007
ingeriasphyttan@globalnet.net

BÄSTA HEMBYGDSBOKEN

Värmlands hembygdsförbund kommer att instifta ett årligt pris för **Årets värmländska hembygdsbok**. Priset består av, förutom äran, en plakett och en prissumma.

Boken kommer att utses av en jury där bland andra bibliotekarie emeritus **Bengt Åkerblom** ingår. Juryn tar tacksamt emot förslag på kandidater.

Priset kommer att delas ut vid Värmlands Hembygdsförbunds årsstämma i mars–april och boken blir samtidigt nominerad att delta i Sveriges Hembygdsförbunds val av **Årets hembygdsbok** vilket sker på bokmässan i Göteborg i september.

NÄVERKORGEN

Skriv eller meddela till Näverkorgen om du vill berätta om något från din förening. Här kan vi diskutera problem eller ge tips och idéer. Du behöver inte skriva långa rapporter.

Skriv, ring eller maila till:

Berit Juhl
Västanvik 33
685 91 TORSBY
berit.juhl@tyfonmail.se
0560-10854

Hembygdsförbundets hemsida

Förbundets hemsida finns numera på adressen www.hembygd.se/varmland men sidan kan fortfarande nås från den gamla adressen www.hembygvarmland.se Senaste uppdateringen är aktuella kontaktuppgifter till styrelsen och tidigare utgåvor av Näverkorgen i pdf-format, alla nummer från nr 1/2006 till nr 2/2013 (30 nummer). Det problem på hembygdsportalen som fortfarande inte är löst är att det inte går att ladda upp filer som är större än 2 MB. För bilder är 2 MB fullt tillräckligt men för pdf-filer borde utrymmet sträcka sig till åtminstone 10 MB.

Vidareutbildning

Förfrågan om ni vill ha vidareutbildning i hantering av era hemsidor kommer att skickas ut från kansliet. Några datum är ännu inte bestämda.

Svanskogs hembygdsförening

TEXT & FOTO
IRENE OTTOSSON

Nationaldagsfirande

Tord Karlsson, svanskogspöjk i exil numera bosatt i Trollhättan var talare och han berättade om sina minnen från 60–70 talets Svanskog och Svaneholm. Han berättade på ett livfullt sätt som gjorde att de flesta kände igen sig. Tord nämnde bl.a. att de äldre alltid hade omsorg om alla barnen i samhället och att alla hade en tillhörighet. Blandade röster underhöll och det sjöngs unisont både värmlandsvisan och nationalsången. Det serverades nationaldagsbakelser och kaffe till ett 80-tal nationaldagsfirare.

Midsommarfirande

Vädrets makter var med oss och midsommarfirande strömmade till hela tiden. Midsommarstången kläddes dagen innan med eklöv och björklöv samt mycket blommor. Trond Auli kunde den konsten med glans. Kransarna bands av eklöv av Bernhild Klein. Vi uppskattade besökarantalet till ca. 500. Många tog tillfället i akt att se hembygdsgården inifrån och många besökte övriga byggnader. Fiskdamm och lotterier hade strykande åtgång. Glass såldes i den gamla handelsboden av Elly och Helge Svan. Kaffe och brödförsäljning uppskattades av besökarna.

Dragspelsgruppen underhöll under ledning av Eskil Johansson. Lekarna leddes av Maj-Lis Lundberg.

Styrelsen vill tacka alla som varit med och hjälpt till att bidra på ett eller annat sätt, så att vårt traditionsenliga midsommarfirande kan fortsätta i Svanskog

Nästa evenemang gick av stapeln onsdagen den 17 juli då var det Allsång med Karl-Erik Säveland och Sten-Ingvar Nilsson samt Eskil Johansson och Alf Karlsson på dragspel. Vi hade servering, lotterier och flera lokala hantverkare hade sina alster till försäljning. 🌿

Hônna ha dä hänt?

Ja ve gär int se mycke nytt på Kòllsberg. Men nô blir dä att iblann. Dänna jul-marten va se bra. Fôlk hannler å står i, å dä tycker ve ä bra. Ätter marten ä dä sôm om lufta ha gått ur ôss. Ve ä tvông-en å ha en paus. Ja, Tommy å Gunilla ä fell där å ställer mä allt sôm ha vört ätter unner år. Men i februari drar ve i gang igen. I år ä dä fell lite högtidligt när föreninga firer jämna år. Tänk om ne sôm läser dätta skull ta å berätt nô lit om gâmmel tier för ôss. Ne kanske ha hört nô sôm ha tål om nô. Dä va nog lite högtidlier på styrelsemöta å så. Nu för tia se haller ve int se myck på forma-litetan. Ve talar allt i mun på ranner ib-land. Men rolet har ve å skratter gär ve när dä blir för stöllut.

Ve hadd ett årsmöt på Församlingshem den 24 februari. Förutom sedvanliga frågor feck ve smörgåser tå hembåken kâk. Gunilla hadd gjort se goa tårt se den försvann jämt på e litta stönn. Hôcker sôm ä mä i styrelsen kan ne läs på baksia uttå dänna tidninga. Göte va fell där å vist tôcker gâmmel fin bilder ifrå bygda. Dä va mang sôm satt å sa: Å tett där där ä den å den. Jä känner igen dätta. Dä ä populärt mä dätta gâmmel.

**VÄRLDEN
SKULLE MÅ BÄTTRE
AV LITE MER
VÄRMLAND**

Sen vart då fråga om påskbazar mä höns å fjärer å tôpper. Å duker å kaker å brö å matter ve har se dôkti väversker. Ja dä vart slut på e litta stönn.

Se va dä dags att hälsa våren. Tommy ha giller öpp dänna sne å vinn talerstoln. Å högtaleran va öppställd på trappa. Dessa jäntan å pöjkan som sjonger se fint, de kaller sej för Contacten, fram-förd all dessa fin vårsångan. Dä ä jämt se en kan hör att fôgglan å människan kryper fram tur vinteridet.

Å nu står ve inför sammern 2013. Hòlls ska dä bli sôm ve sejer hört år. Se kärer ne sôm läser dätta kom å hjälp ôss. Dä ä myck arbet å få föa i all dessa människan sôm kommer å ska ha nô å et eller dreck. Små å stor insatser ä ve gla för. Å nu ska ve da te mä dänna rök-stôga. Pöjkan på Kòllsberg ha försökt å få ihop grejer te dätta. Ve ha fått tag på en sôm kan dätta mä gammel stôger.

Annars ä dä fell sôm vanlet. Dä ä fäk-ting å städning å baking å planering sôm dä hetter se fint. Dä är att lite grönning. Dä ä fell främst dessa penningan sôm ska te för att dä ska bli nô. Men dä br-ker å årn sej. Ve va ju på ett möt öpp i Östmark där all föreningan inom kom-mun samles för å tål om bedrövelser å glädjeämnen. Dä rôle tar nog överhan-na. Men vesst ä dä lessamt mä dänna saboterings sôm blir hört år. Ve blir se lessen när ve kommer te Kòllsberg å fösterrutan ä sönnerslejen eller att dä ha hänt nô annet kônstit. Tänk om ve kunn komm unna dätta.

Ve feck hör mycke nyheter i Östmark. Dä ska bli en stor kulturpark mä fler kommuner inblannen på norsk å svensk sia. Dätta mä finnkulturen bör-ger å bli riktigt på modet. Ja ve tyckt att dä lät häftit å bra för bygdan öpp i här.

All berätt om teställningar å tôck sôm ska bli unner år. Dä ska bli no spel i sammer sôm hannler om Finn Kajsa å Nitta-Jossi. 17 juli kommer dessa skå-despeleran te Kòllsberg å berättter. Da får ne hall öga å öra öppen.

Men jä ä tvông-en å berätt om nô slud-it sôm hänn när ve va i Östmark. När ve hadd styrelsmöt dagen ätter sejer Anitha att ho skull berätt nô. Tänk att ho ha fôn en stor stor nöckel i väska när ho kom hem. Ho hadd öpp dän-na å fråg om dä va nô uttå ôss sôm känn igen dänna. Ho ringd öpp te Rut i Rickenberg å fråg om dä va göbben hennes sôm ha lagt dänna i väska när ho satt breve en. Nej dä va ingen sôm saknen nô.

Å ve funder å funder. (Jä unnrer om ho kan ha nö tröllkônster för sej) När ho ringd öpp te Östmark se va dä nöckeln te storstôga sôm ho hadd i väska. Å de ha let å let på kvälln. Sôm tur va kunn de läs. Ja iblann ä dä att kônstiheter sôm en int förstår.

Behöver ne översättning?
Ring Berit Juhl

ALISON AUNE OCH MARGARETA WALLIN VICTORIN

Alison Aune

Förutom konstnär är Alison Aune också konsthistoriker och konstpedagog, och verksam som professor och ansvarig för konstutbildningen vid avdelningen för konst och design vid University of Minnesota, Duluth. Hon har bland annat skrivit en avhandling om den norska konstnären och författaren Cora Sandel. Hon har också deltagit i ett stort antal separat- och samlingsutställningar i USA och Sverige, och ger regelbundet föreläsningar och workshops i olika ämnen.

Jag har haft kontakt med henne under flera år, genom ett samarbete mellan University of Minnesota, Duluth, och Linnéuniversitetet i Växjö, där jag arbetar.

Text Margareta Wallin Victorin

Foto Marie Söhrman

NORDISKA MANDALAS OCH BLOMMANDE IKONER

Sommaren 2013 visades en utställning på Sahlströmshuset med målningar av Alison Aune från Duluth i Minnesota. Verken var inspirerade av nordiska textilmönster och meditationsbilder som mandalas och ikoner.

Alison Aune har under många år intresserat sig för mönstrens roll i traditionell nordisk kultur. Hon attraherades först av sin svenskfödda mormors och norska farmors handarbeten och textilier, och fann snart stora och varierade textil- och mönsterskatter från Skandinavien. Skickligheten och kreativiteten hos såväl kända som okända traditionsbärare var också något som fascinerade henne. Alison Aune har också intresserat sig för annan folkkonst, t. ex. mexikanska och turkiska mönster samt nordamerikanska indianers konst.

Hennes forskning om nordiska mönster handlar om färg och form och symbolernas betydelser. Hon intresserar sig för medeltida slingor och djurfigurer, traditionella väv- och stickmönster, dalmålningars kurbitsar och mycket annat. Som samtidskonstnär tar hon också glatt till sig vidareutvecklingar av traditionella former och motiv i samtida visuell kultur, såsom knäckebrödsförpackningar och servettdesign. I sina målningar kombinerar hon traditionella och samtida mönster och motiv med blommor och personporträtt.

BILDEN ÖVERST TILL VÄNSTER *Wise Women Lily*, acrylmålning, här ser vi exempel på färger och former som påminner om såväl norsk stickkonst som dalmålningar, sydsvenska flamskvävar och yllebrosader. Vi ser också ett bibliskt motiv som länge förekommit i textila kompositioner i vävd och broderad kyrklig och folklig konst: de visa och fåvitska jungfrurna. Här, liksom i traditionen, har motivet visuellt komponerats som två rader av kvinnor. Den ena gruppen står för beredskapen att ta emot Kristus, medan den andra gruppen enligt liknelsen i Matteusevangeliet inte alls förberedde sig för detta utan roade sig på olika sätt, vilket ansågs förkastligt. Detta motiv med sitt moraliska budskap, användes ofta i folkligt spridda bilder i en visuell kultur som förekom i Europa fram till det moderna industrisamhällets genombrott. Motivet förekom inte bara i textila bilder, utan också i målade och tryckta framställningar.¹ Vid ett besök i Ekshärads kyrka fick Alison Aune åter möta ett exempel på detta motiv i historisk textil konst, i form av en stor medeltida, troligen norsk bildväv, som finns i textilkammaren där.

Blomman i bildens mitt utgör ett tecken för blomstrande men förgängligt liv, och det fungerar också som fokus i målningen. Titeln på utställningen är ju Nordiska manda-

las och blommande ikoner, och bilden kan ses som en ikon, en andaktsbild, som hyllar livet. En mandala är också en slags andaktsbild, som kan användas som fokus för meditation. Mandalas förekommer i många kulturer och religioner, bland annat buddhistisk sådan, och den brukar utgöras av en kombination av cirkulära och kvadratiska former. På så vis kan den tolkas som att den utgör en helhet innefattande både den andliga, himmelska sfären och den mänskliga organiserade världen.²

I DEN MITTERSTA BILDEN *Mandala with Amaryllis and Gold*, har en mandalaliknande komposition. Bakgrundsformen är kvadratisk, med rosmönster från en norsk lusekofta, vilket påminner om Alisons förankring i norsk textil kultur. Ovanpå det ligger en cirkulär form, med en bård av traditionell blommande dekor, former som också tagits upp i samtida förpackningsdesign. Den cirkulära ytan bakom den centrala amaryllisen, som utgör ett blomstrande fokus, kan liknas vid en modern variant av guldgrund. Sådan grund, ofta gjord av bladguld, utgjorde ofta bakgrund till medeltidens helgonbilder, och symboliserade då det himmelska Jerusalem.³

I BILDEN NEDERST TILL VÄNSTER, *Norwegian Sweater and Solje*, ser vi ett stickmönster från en norsk tröja i svart och vitt. Ovanpå den ser vi en solja av silver, en hjärtformad brosch med krona och hängande löv av tunt silver. Liknande soljor ingår i norska, svenska och vissa andra dräkttraditioner, och löven kan associeras med livets träd. Silvret ansågs också kunna skrämja bort onda andar, och dessutom visade soljan förstas att bäraren var rik nog att äga en dylik. När Alison Aune besökte Ekshärads kyrka studerade hon naturligtvis också de fina svarta järnkorsen, som stod så vackert mot det gröna gräset och de röda blommorna på kyrkogården. Hon fann också i kyrkan en liten skrift om järnkorsen, författad av före detta kyrkoherde Gunnar Lindberg. Där förmedlas mycket intressant kunskap om järnkorsen, och hur deras symbolik uppfattades. Bland annat nämns livsträdssymboliken och att lövens rasslande i vinden dessutom av folk ansågs skrämja bort ondska, vilket ju överensstämmer med en av silversöljans funktioner. ☁

¹ Wallin Victorin, Margareta, 2011, *Kvinnlig lättja som motiv i ballad och bild*. I Lars Elleström (red). *Intermediala perspektiv på medeltida ballader*. s. 223.

² Stokstad, Marilyn, 2007, Art: *A Brief History*, s. 71.

³ Stokstad, Marilyn, 2007, Art: *A Brief History*, s. 241.

TUSEN OCH EN UPPFINNINGAR PÅ VÄRMLANDS MUSEUM

PETER OLAUSSON

Museibygnaden i Karlstad kröns av citat från framstående värmlänningar, det ena fyndigare än det andra. I raddan av "filosofer" återfinns också Elis i Tasere, dock inte med sitt kanske mest bekanta yttrande, det han fällde när polisen i Arvika stoppade hans framfart på cykel i det jösshärskarvintermörkret och påpekade att cykellyktan saknades: – Dä ä att möe en skulle ha konstupeln, en skulle ha vanter åg.

Nej, museicitatet säger istället:

Gi mej en jordglob, men helst en mä bare Värmland på. Lån från de lokalpatriotiska dalkarlarna skulle jag säga och om just Elis verkligen också yttrade något åt det här hållet vet jag inte – berättat gärna den som kan något om saken. Visst var han på sitt sätt kung i Jösse härad och en värmländsk celebritet redan under sin levnad – han dog 1936, 80 år gammal – men världen var rimligen större också för honom, som var affärsman inom den Erikssonska möbelverkstaden i Taserud med beställningar ibland en bra bit söder om Silensjöarna eller öster om Kilsbergen och med bröder, som vandrat ner till kontinenten för sin konstnär- och konsthantverksutbildning. Själv hade han utbildat sig i både Stockholm och Kristiania. Elis visste rimligen mycket väl att världen var en bra bit större än hans kära hemlandskap.

Tusen och en uppfinningar

Det vet också folket i det Värmlands museum, som i vår tid leds av sin chef Åsa Hallén. Kulturen har inga verkliga gränser och är alltid – om den skall vara av betydelse för människor – föränderlig. Under hösten 2013 presenteras det budskapet i vidaste mening genom museets största satsning genom tiderna, nämligen vandringsutställningen *1001 Inventions* – namnet anknyter förstås till den berömda orientaliska sagosamlingen *Tusen och en natt*. Den invigdes med största pompa och ståt den 30 augusti med tal av kulturminister Lena Adelsohn Liljeroth och många andra, med en musikalisk världsmusikmix av Ale Möller och hans vänner (från bl a Grekland och Västafrika) och genom en symbolisk öppningsceremoni med vattenkraftstema, som prins Carl Philip stod för.

Ett årtusende av kraftutveckling

Utställningen täcker ett årtusende av teknisk, medicinsk och kulturell kraftutveckling av betydelse för världen än idag – perioden ca 600–1600 e.Kr. Det kulturområde man berättar om är det stora muslimska, som sträckte sig från Nordafrika och Spanien i väster bort till Centralasien och Indonesien i öster, från Balkan i norr till mitten av Afrika i söder. Någon religiös innebörd i ordet muslimskt är inte aktuell i sammanhanget, eftersom en mängd olika religionsformer utövades samtidigt i

det stora folkhavet: här figurerar kristna, judar, taoister, zoroastrier, hinduer och många andra jämsides med de många människor som bekände sig till Islam. På samma sätt var inte alla kristna – och i så fall inte utifrån samma definitioner – i det kristna Europa under denna långa tid.

Med texter, filmer, kartor och föremål berättas om bibliotek och universitet, om handelsfärder och banksystem, om astronomiska observationer, sjukvårdsutveckling, stadsplanering och åtskilligt annat. Vi känner igen en hel del, som det arabiska siffersystemet eller algebran, trubadurkonsten eller spetsbågestilen inom arkitekturen, allt sådant som spred sig också till Europa under medeltiden. Men var och en som vandrar genom utställningssalarna kommer att lära sig också nya saker. Och att stifta bekantskap med den vackra elefantklockan är bara det värt besöket.

Svenskt kaffe?

Varför en utställning om det här och varför visas den i Karlstad? Svaret på den första frågan är väl helt enkelt att det finns massor att berätta och att kunskapen om vad den här delen av världen stod för under det här årtusendet är tämligen bortglömd. Västerlandets politiska (och därmed även kulturella) hegemoni från 1800-talets mitt och framåt har skytt mycket av helt annorlunda förhållanden dessförinnan. Utställningen påminner om att vår var-

dag i alla delar av världen har sina rötter just i alla delar av världen. Det svenska (eller för den delen värmländska och löfbergiska) kaffet är östafrikanskt eller kanske turkiskt, allt beroende på hur djupt man vill gräva i arvsförhållandena. Torpens potatislyckor i Västra Ämtervik eller Stora Kil hade inte funnits om inte kontakterna över Atlanten hade etablerats med Sydamerika och inkaindianerna under 1500-talet, och hade inte potatisen varit kanske inte heller torpen ens byggts, eftersom växten innebar så mycket för möjlighet till mättnad och välbefinnande och därigenom också för befolkningstillväxt i Sverige och Värmland från 1700-talet och framåt. Allt hänger ihop.

London, Washington, Karlstad...

Varför visas då utställningen just i Karlstad? Det är en berättigad fråga, för sådana här satsningar hör annars Den Stora Världen till. Utställningen är producerad i Storbritannien och har visats där på sex ställen innan den kom

till oss: i London, Istanbul, New York, Los Angeles, Doha och Washington DC. Åsa Hallén och alla andra som såg tillfället och verkligen lyckats övertala utställningsproducenterna om att Karlstad platsar i den skaran borde ha medalj, för detta kan inte ha varit lätt! Det här är alltså inte bara svensk och värmländsk premiär, det är faktiskt första gången Skandinavien och Nordeuropa får den äran. Motiven till att göra satsningen (som finansieras helt och hållet med externa medel, där 3 miljoner från Postkodslotteriet utgör grundbulten) är förstås kvalitén i sig, men också att budskapet om det egna kulturarvets globala rötter har ansetts angeläget att föra ut så brett som möjligt. Också Värmland är en del av världen, hur mycket Elisitetatet på museifasaden än talar om annat. Finnar, tyskar, holländare, norrmän, danskar har alla varit delaktiga i uppbyggnaden av bygder som Östmark, Filipstad eller Sillerud. Nils Westlindh från Vitsand skapade det första kongole-

siska skriftspråket under sin vistelse i Afrikas inre under slutet av 1800-talet och i Djupviken i Kila satt kolportören Johan Erik Bodin med sina minnen från sydamerikanska botaniska expeditioner i Amazonas, som också resulterade i att en tidigare okänd växtart fick det latiniserade Bodinnamnet som sitt. En till namnet okänd turkisk bagare följde med Karl XII och hans trupper västerut mot Norge år 1716 och lärde ut konsten att mura dugliga bakugnar till folk i Sulvik, där lägret lades en tid. Det finns mycket som är Värmland som också är Världen.

Gör ett besök!

Utställningen visas fram till 19 januari 2014. Alla skolelever upp till 18 år kommer att få se utställningen och alla andra välkomnas givetvis också. Det finns ett gediget föreläsningsprogram för den som är intresserad av att veta mera, också om kopplingarna till vår tid och vår fik av mänsklighetens stora regnbågsfärgade väv. ☺

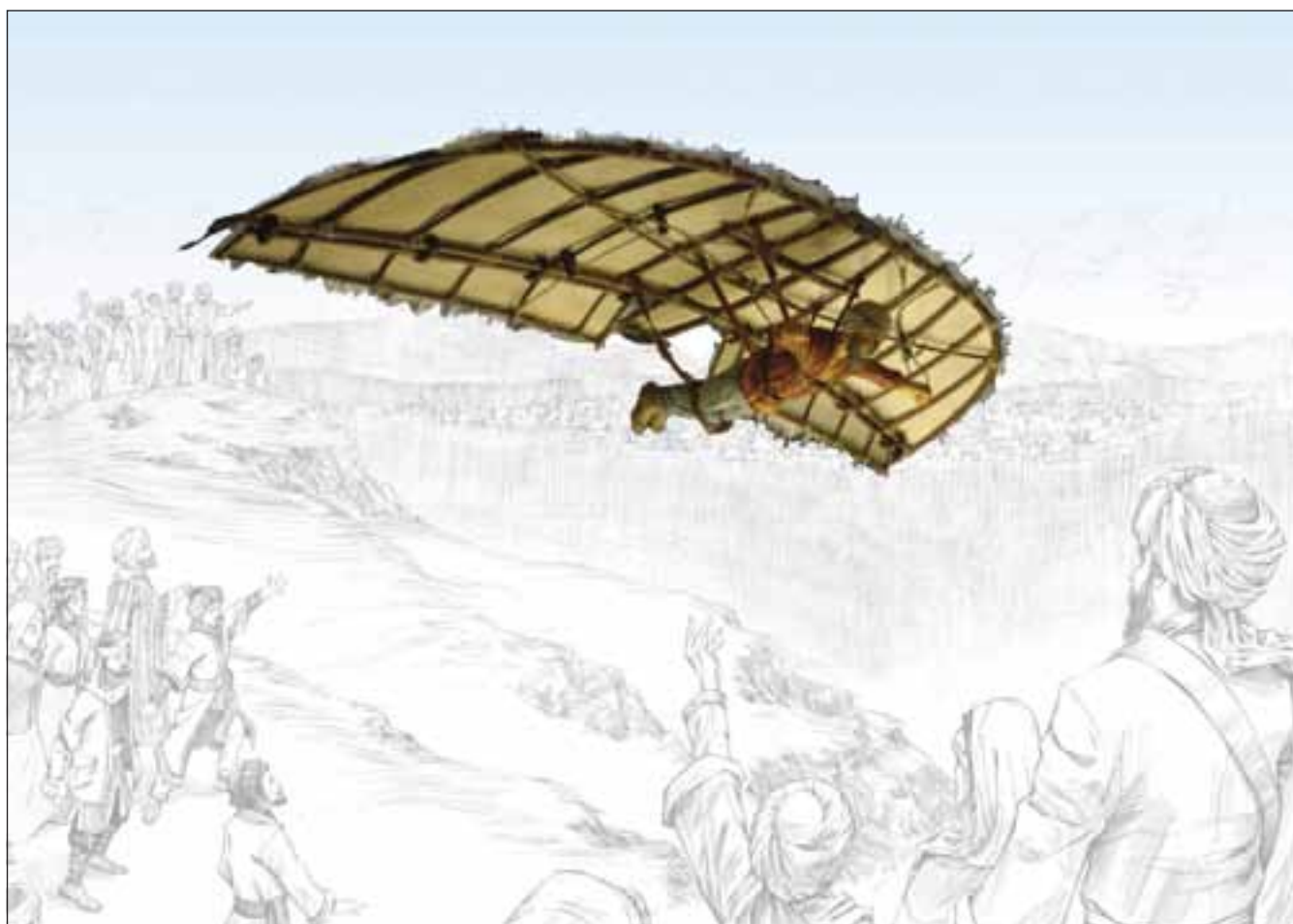

Foto: Per Eriksson

Ritamäki finngård. Foto: Ingemar Nordström.

Halgåleden och 7-torpsleden

Nu har vi fått två ny kvalitetsmärkta Värmlandsleder. Halgåleden i Hagfors kommun och 7-torpsleden i Torsby kommun har utsetts till Värmlandsleder. Det är två leder med spännande berättelser som lyfts fram genom skyltar längs leden.

Halgåleden består av två rundslingor som kan vandra separat. Båda startar vid Brattfallet. De är 6,8 km respektive 2,3 km. Svårighetsgraden är hög på den längre slingan medan den kortare är lättare att gå. Vandringslederna anlades 1981, men Brattfallet och Halgåns kanjon har i alla tider varit ett besöksmål. Nu har Hagfors kommun övertagit ansvaret och rustat upp vandringsleden och rastplatser i samarbete med skidklubben i Ekshärad. Området har höga geologiska värden genom Halgån, Vångans och Klarälvdalens påverkan på omgivningen från istiden och framåt. Leden används av skolorna för att visa på geologiska processer. Brattfallet och Halgåleden är redan ett populärt besöksmål för både lokalbefolkning och utländska turister. Invigning planeras till 20 september.

Sju torp, två länder och ett skogsfinskt rike. 7-torpsleden i Lekvattnet har gamla anor. Leden går huvudsakligen på gamla stigar som skapades av skogsfinnarna. Leden passerar sju torp, alla med skogsfinskt ursprung. Två torp ligger på norska sidan gränsen. Under andra världskriget användes stigarna även som flykting-

rutt. Rundslungan är 7,9 km lång och har svårighetsgraden medel. Den här leden är ett samarbete mellan tre olika ledansvariga. Torsby kommun ansvarar för den längsta delen av vandringsleden och det är den som nu blivit kvalitetsmärkt. På norska sidan är det Finnskogens turistförening som ansvarar för leden. Länsstyrelsen ansvarar för delsträckan genom Ritamäki naturreservat. Ritamäki finngård är kanske det bäst bevarade skogsfinska torpet på Finnskogen. Lekvattnets hembygdsförening har enkel servering i Ritamäki under sommaren. 7-torpsleden som vandringsled har funnits några år och är flitigt använd.

VARJE NY VÄRMLANDSLED tar oss ett steg närmare målet att Värmland skall bli en hållbar vandringsdestination. I Värmland har statusen på vandringslederna varierat. Därför har föreningen Värmlandsleder tagit initiativet att kvalitetsmärka vandringsleder. Med 7-torpsleden och Halgåleden finns det nu fem Värmlandsleder. Järnleden, Jäveröleden och Sundsbergsleden är kvalitetsmärkta sedan tidigare. Flera värmländska kommuner och föreningar arbetar med kvalitetsförbättringar på sina vandringsleder.

FÖRENINGEN VÄRMLANDSLEDERS styrelse beslutar vilka leder som skall utses. De nya Värmlandslederna uppfyller föreningens kvalitetskriterier. Föreningen har utfört kontroller i fält och granskat alla papper. Kontrollerna skall upprepas var tredje år. Däremellan krävs egenkontroll.

KVALITETSKRITERIERNA handlar om att ha bra nyttjanderättsavtal med markägare. Informationen till vandrare skall ske på ett likartat sätt, t.ex. kartsymboler och beskrivning av svårighetsgrader. Informationen skall även riktas till gäster från andra länder, vilket innebär översättningar till engelska och tyska. Slutligen är förvaltning en avgörande bedömningsgrund. Lederna skall vara välskötta.

INTRESSET för vandringsturism i Sverige ökar stadigt både bland svenska och utländska turister. Den nya vandringsturismen handlar om att gästen sover i en säng, äter på restaurang och vandrar bekväma dagsturer. Folk vill röra på sig under semestern och vandring passar många. 🐦

TEXT YLVA GUSTAFSSON
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET
& VÄRMLANDSLEDER

Föreningen Värmlandsleder har ett 30-tal medlemmar som är kommuner, turistföretag och ideella föreningar. Arbetet med att utveckla Värmlandsleder samordnas genom Hushållningssällskapets projekt Vandringsturism i Värmland som finansieras av Landsbygdsprogrammet samt åtta värmländska kommuner (Karlstad, Kristinehamn, Grums, Munkfors, Hagfors, Säffle, Sunne och Torsby).

Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling. Europa investerar i landsbygdsområden

Hushållnings
sällskapet

Föreningen Värmlandsleder stöds av projektet Vandringsturism i Värmland. Projektet drivs av Hushållningssällskapet Värmland med finansiering från EU:s Landsbygdsprogram och åtta kommuner.

KONTAKT

Hans Lindqvist, ordförande i föreningen Värmlandsleder, 070-211 83 79

Ylva Gustafsson, Hushållningssällskapet & Värmlandsleder: 054- 54 56 05, 070- 829 09 22

Anna Hjelmberg och Anna Sjörs, Hagfors kommun: 0563-185 00

Ingemar Nordström, Torsby kommun: 0560-161 04

Läs mer på www.hushallningssallskapet.se/s

Finnskog. Foto: Marie Söhrman.

Till minne av Hilding

Hilding Augustsson slutade sina dagar den 18 augusti. En viking lämnade livet som vi känner det och saknaden är stor bland hans vänner. En människa som hela sitt långa liv – han blev 93 år – var positiv, hjälpsam och aldrig rädd för arbete.

HAN FÖDDES I MÖLNBACKA den 12 november 1919 men familjen flyttade till Skoghall året därpå, så han växte upp på bruket, när detta var en smältdegel för människor från hela Värmland och från orter i övriga Sverige dessutom. När han berättade – han hade ett enastående minne – om sin barndom och ungdom, förstod man, att det måste ha varit både spännande och roligt att leva just där och då. Arbete saknades inte och inte kompisar. Familjen var den fasta punkten, varifrån övriga världen utforskades. Han började som springpojke vid Konsum och kände Skoghall utan och innan, sedan avancerade han till lastbilschaufför och lärde känna övriga Hammarön och Karlstad med omnejd. Detta var under andra världskrigets dagar med bensinbrist, brist på däck, ja brist på det mesta utom lusten att klara av alla besvärligheter.

NÄR HAN KÖRDE omkring på Hammarön och hämtade mjölk från bondgårdarna, var det en flicka i Sörviken, som

kände, att den grabben vore något för henne. Hon hette Karin Svensson och blev mycket riktigt fru Augustsson. Så kom barnen och Hilding, som nu var snickare, byggde ett hus åt familjen på Lagerlöfsvägen i Götetorp med trädgård, blommor och köksväxter.

KARIN OCH HILDING hade båda tidigt gått med i Hammarö Folkdanslag. Under senare delen av 1940-talet, när kriget var över, reste folkdansarna ut i Europa, främst i de nordiska länderna och knöt många kontakter, men även till Frankrike, där svenskarna vann andra pris för sin uppvisningsdans, bland annat Jösshärspolska och träskodans.

ALLTSEDAN FOLKDANSLAGET hade anslutits till Hammarö hembygdsförening i början på 1940-talet, blev Hilding och Karin också aktiva där. Karin, som var utbildad i Ivar Svenssons skradderi i Sörviken, ägnade mycken tid åt att sprida kunskap om folkdräkter, höll kurser, hjälpte till att skaffa rätt tyger och sydde dräkter åt dem, som inte sydde själva. Både Karin och Hilding har fått Värmlands Hembygdsförbunds förtjänstmedalj för sitt arbete.

HILDING INGICK I ETT GÄNG glada grabbar i mogen ålder, som arbetade vid vår hembygdsgård, renoverade, snickrade och målade. Ja även utgårdarna Kilanda och Lunserudsstugan fick ett handtag då och då. Så småningom blev han husfar i föreningen tillsammans med Nils Torstensson, också han brukspojke från Skoghall. Måndag, tisdag och onsdag förmiddag kunde man finna dem på gården, för alltid fanns det något, som behövde ses till. Många är de skolklasser och andra besökande, som blivit visade runt på gården av husfäderna.

NÄR HAN TRAPPAT NER på hembygdsarbetet, blev han en mycket populär medlem i barnkulturgruppen. Det var t. ex den lille grabben, som gick runt på gården och letade överallt efter Hilding. Efter kom hans mamma och frågade också efter Hilding, för sonen vägrade gå hem, förrän han fått säga "Hej då" till honom ...

ATT LÄRA UT KONSTEN att göra bräkebockar och drakar och att gå på styltor ännu vid 84 års ålder. Det var gamla takter, som satt i från barndomen på Bruket och från folkdansens alla turer – den som sett Hilding och hans bror Gösta dansa Oxdansen glömmer det aldrig!

HILDING BLEV HEDERSMEDLEM i Hammarö hembygdsförening år 2000. Även sedan Karin avlidit 2010, kom han troget till våra sammankomster, men vid sommarfesten söndagen den 18 augusti 2013 saknade vi honom.

*Hammarö hembygdsförening
genom Moa Jonsson*

EN PATIENT PÅ FILIPSTADS LASARETT

ELISABETH THORSELL NORDMARKS HEMBYGDSFÖRENING

Vid ett besök på Nordmarks museums arkiv upptäcktes en mapp med påskriften Filipstads lasarett. I denna fanns bl. a. ett antal kvitton på betalning för personer som vårdats på lasarettet år 1850. Betalningen hade gjorts av disponenten A. Dahlgren, som kunde identifieras som Fredrik August Dahlgren, som blev disponent vid Nordmarks gruvor 1848.

ett kvitto rörde Erik Larsson Hjerpe, som vårdats 95 dygn på lasarettet, och hans hustru, som vårdats i 26 dygn, till en sammanlagd kostnad av 20 riksdaler banco och 8 skilling. Detta motsvarar ungefär 2 200 kr i dagens penningvärde (enligt uträkning på www.historia.se). Eftersom disponent Dahlgren betalade för deras vård, borde Erik Larsson Hjerpe ha varit anställd av Nordmarks gruvor, och borde gå att hitta i kyrkböckerna.

Mycket riktigt, i husförhörslängden för perioden 1846–1850 finns Erik med familj boende vid Elzbergsgruvan i Haborshyttan. Han var född 25/2 1824 i Nordmarkshyttan av föräldrarna Lars Nilsson och Stina Eriksdotter, som står antecknade som nybyggare där, men fadern hade också varit gruvarbetare.

Erik var gift med Carolina Andersdotter, född 6/2 1825 i Taberg, dotter till gruvarbetaren och konstvakten Anders Andersson och hans hustru Maria Larsdotter.

Erik och Carolina fick tre barn: Stina Lisa (f. 4/6 1848), Anna Maria (f. 21/7 1851) och Brita Cajsa (f. 22/3 1854).

Det året Erik låg på lasarettet var han ungefär 25 år gammal, men det finns ingen anteckning om varför han redan vid så pass unga år behövde så lång sjukhusvård. Redan vid 18 års ålder hade han blivit dräng hos gruvbrytaren Fredrik Olsson vid Nordmarks gruvor, och sedan flyttat till Fredriksbergsgruvan, också i Haborshyttan, och 1848 till den ganska nyöppnade Elzbergsgruvan, där han bodde resten av sitt liv. Kanske var det det tunga gruvarbetet i ungdomen, som gjorde att han behövde lasarettsvård?

I husförhörslängden 1851–1855 är första gången han är antecknad med efternamnet Hjerpe. Var han fick det namnet ifrån syns inte, men vid denna tid började många av gruvarbetarna använda speciella släktnamn, kanske på order av gruvbefälet? I denna längd står också följande om Erik: *ofärdig och sjuklig – måste underhållas av församlingen*. Det anges inte på vilket vis han var ofärdig, men dåtidens socialvård måste gripa in.

Erik avled 11/10 1857 av lumbago. Detta översätts enligt Nationalencyklopedien med *smärtor i ländryggen, ryggskott*, kanske en indikation på att han var skadad i ryggen och därför inte kunde arbeta.

Carolina var nu änka med tre små döttrar, men i följande längd (1856–1860) skrivs döttrarna för sig och modern bland inhysesfolk vid Elzbergsgruvan. För döttrarna ansökte man om uppfostringbidrag från Serafimerordensgillet, men fick inget, då det sedan står att de underhålls av församlingen. Detta var nog inte så mycket, men så snart de kunde arbeta så tog de pigtjänster.

Dottern Stina Lisa Hjerpe flyttade 1867 till Lungsund, och var där några år. Under tiden fick hon 1870 ett s. k. oäkta barn, en liten pojke, Carl Johan, som föddes och sedan dog vid 7 dagars ålder i Nysunds socken. 1871 flyttade hon till Nora bergsförsamling, och 1874 till Stockholm. I Stockholm finns från 1878 den så kallade Rotemannadabasen, som innehåller uppgifter om de flesta boende i staden. Där kan man se att Stina Lisa 1879 häktades för lösdriveri och sedan tidvis vistas på församlingens försörjningsinsrättning innan hon dör 8/6 1883 på Allmänna Försörjningsinsrättningen i Maria Församling.

Dottern Anna Maria Hjerpe flyttade 1867 till Lungsund, där hon arbetade som piga några år. Sedan blev hon ”förvarslös”, vilket innebar att hon inte hade någon fast tjänst, vilket kunde vara vanskligt, då hon kunde bli tilltalad för lösdriveri och dömd till tvångsarbete. Hon berättade för prästen i Lungsund att hon mest varit hos en skomakare i Filipstad och arbetat, och sedan arbetat på den nya skolhusbyggnaden i staden. Nu flyttade hon till Stockholm, och sedan till Sundsvall, och så åter till Stockholm. 29/5 1880 togs hon i på Spinnhuset (kvinnofängelset) och slapp ut 4/6 1882, och på hösten flyttade hon till Uppsala, dit hon inte följts.

Dottern Brita Cajsa (Catharina) Hjerpe flyttade 1870 till Lungsund, varifrån hon 1871 tog ut flyttning till USA, men aldrig kom dit. I stället flyttade hon till Stjärpshyttan i Nordmark, varifrån hon 1872 flyttade till Nora Bergsförsamling, där hon blev piga i Fogdhyttan. Hon gifte sig senare med malmvägaren Karl Karlsson och fick sju barn. Hon verkar vara den av Erik Larsson Hjerpes barn, som klarade sig bäst.

Om Filipstads lasarett finns en intressant bok, *Filipstads Lazarett. Om dess tillkomsthistoria och sjukvården i Filipstad de första 100 åren*, av Lars-Erik Hansson (1999). 🐣

Ett delmoment i Ämtreviks mopedgilles mopedrally var att panga ballong. Foto: Kjell Sundström.